
Moghadutam



मोघदूतम्



Document Information



Text title : Moghadutam a humorous poetry ridiculing love

File name : moghadUtam.itx

Category : misc

Location : doc_z_misc_general

Author : S. Jagannath

Transliterated by : samvadah@proton.me

Proofread by : samvadah@proton.me

Acknowledge-Permission: Copyright S. Jagannatha

Latest update : August 8, 2025

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

August 8, 2025

sanskritdocuments.org



Moghadutam

मोघदूतम्



Moghaduta (not Meghaduta), a humorous poetry ridiculing love (written in mandakranta metre)

Moghadūta

Author: Jagannath

Description: Considered the best parody of Meghadūtam, where a politician uses a Gāndhī-ṭopi (political cap) as a futile messenger to convey a message.

Characteristics: Uses Kālidāsa's words verbatim for ironic effect, with beautiful language, structure, and sharp parody. Example verse provided in the article highlights a politician's failed attempt, mocked by barking dogs at the destination.

Theme: Political satire with a humorous take on ineffective communication.

पूर्वमोघः

कश्चिन्मार्गे क्वचन तरुणीं दृष्टवान् काञ्चिदत्त
प्रेमभ्रान्तिः परमकुतुकात् प्राड तस्याः पुरस्तात् ।
भाले प्रेष्ठे त्वमसि मम हृत्सन्नविष्टेति रुष्ट
सादादस्मै भत शिव शिव द्राक् कपोले यपेटाम् ॥ १ ॥

अष्टुं प्रेमिणे प्रभवतु कथं सा जडा दार्व्यडानिम् ।
किं जानाति प्रकृतिकठिनं प्रेमिणस्तावतैव ।
नैव द्वैधीभवति हृद्यं भाण्डशो भव्यरुपं
यस्मिन्नस्ति प्राणयकणिकाश्रेणियुग्ं रागरोगः ॥ २ ॥

यूते कुल्लत्वभिलजनताविस्मयः कोविदारः
प्रार्थी त्यक्त्या दिशमितरदृक्ष्वर्यमाऽऽप्नोतु जन्म ।
पञ्चप्राणान् प्राणयपिटके स्थापयन् आत्तनिद्रः

स्वप्नानेष त्यजतु किममून् प्रीतिकूटाधिऋढान् ॥ ३ ॥

वेताण्डास्थप्राणयनरतो वानरस्येव कर्ता
शुण्डास्थानभ्रमभङ्गलताछेतुतो रक्तिमाणम् ।
कलमस्वान्तः किल कलयितुं कन्यकायाः कपोले
लब्धोद्योगोऽसृजदल्ल तं स्वे विधिर्दृष्टवर्मा ॥ ४ ॥

प्रेमिस्वान्तं लृद्यमधुरोद्गारभावानभिज्ञा
जानात्वेषा कथमतिरुषा दूषिता बन्धुराङ्गी ।
प्रेमज्वालानलकलुषिते कपथे पातिताऽस्याश्
चित्ताकारा द्रवतु छि शिला कार्ययुक्त्या कथा वा ॥ ५ ॥

अेवं चिन्ताजलधिपतितः स्वोद्धृतौ भङ्गदीक्षं
कञ्चित् कोलं भृशमतं एतोऽन्विष्य मिथ्याभ्यरङ्गे ।
नित्यं नृत्यं किल विदधतीं भाष्यशुभ्रां तथाऽन्तर
गालीछिंसाकुसृतिमलिनां गान्धितोपीं ददर्श ॥ ६ ॥

टोपीं दृष्ट्वा लृद्यकमलभ्रघ्नकल्पामनल्यां
प्रीतिं यातः सपदि युवकस्मान्तिमार्गस्य पान्थः ।
टोप्यालोके भवति सुप्तिनोऽप्यन्यथावृत्ति येतो
मर्त्यः किं स प्राणयजपङ्क्तं कन्यया ताडितो यः ॥ ७ ॥

उस्तद्भ्रं स्वलृद्यसमैरश्मभिः पूरयित्वा
व्याधायारस्यं सपदि कुतुकी स्वागतं प्राड टोप्यै ।
अस्तव्यस्तैः कथनमथ चारब्धवानर्थडीनैर्
मूढस्तुत्यैः पदसमुद्यैर्वक्ष्यमाणप्रकारम् ॥ ८ ॥

भाटीवस्त्रैर्जननपदवीं प्रापिता कुत्र टोपी
संदिशाः क्व प्राणयजधीजन्तुभिः प्रेषणीयाः ।
एत्यौत्सुक्यादपरिगणयन् तां स मूर्ध्ना यथाये
प्रेमोन्मत्ता मननमलिनाश्चेतनायेतनेषु ॥ ९ ॥

निर्मस्तिष्ठप्रजशिरसि सद्गल्लभूषायमाणे
टोपि प्रापि प्रचुरसुकृतैर्दर्शनं ते मदीयैः ।
कुड्यं काष्ठां भगिरपुरुषं वीक्ष्य यद् भाषणश्रम
प्रक्षेपेण व्यथयसि भुवं कण्ठशोषैः कृतेन ॥ १० ॥

पादैर्हीने नयनरहिते श्रोत्रनासावियुक्ते
 टोपि श्रीमान् सकलमहिमा श्रेतिमा केवलस्ते ।
 आङ्कान्तुं यं कुसुतिविषये धूर्ततायां य शक्तं
 स्वप्नेऽप्यन्यत् किमपि सकले भूतले वस्तु नेक्षे ॥ ११ ॥

पूर्वं पद्यासदनगृहिणी यस्य कस्याप्यशुद्धे
 पादङ्गन्देऽनवधि विछितामर्शना त्वं ततश्च ।
 कस्याप्यास्थे विरचितघृता सांप्रतं याऽसि साऽसि
 क्लेशे सत्याप्यवरयतनैः सिद्धिरासादनीया ॥ १२ ॥

स्वीयप्रज्ञाश्रयणज नितध्येयमार्गप्रकाशाः
 केचिद् धन्या अविछितपरप्रार्थनाः सिद्धसाध्याः ।
 मन्त्रप्रज्ञोऽलमिह भवतीं प्रार्थये भव्यबुद्धिं
 धृन्मीनं ते वयनवद्विशैराङ्घ्रन् मन्मन्मम् ॥ १३ ॥

शेष स्तौमि स्फुटमभिनयन् नाटकं प्रीतिसंज्ञं
 स्तुत्या तोषं यदि भजसि संदर्शितस्वीयदन्ता ।
 निर्विधा अभ्युरुमधिगताः शिक्षणामात्यभावं
 भावत्काञ्चद्रयजयिपदङ्गन्मृङ्गीभवन्तः ॥ १४ ॥

त्वत्पादाञ्जलमरितपरोपायवेण्यां श्रुतायां
 स्थानप्राप्तौ भवति विशये शीर्षकीटायमाने ।
 भक्तस्य स्यात् किमिह शरणां त्वत्कटाक्षाद् ऋतेऽन्यत्
 कान्तिश्रेणीज नितजनतानेत्रसौभाग्यपाकात् ॥ १५ ॥

जानामि त्वां विह्वलकरणे जल्पने य प्रसक्तान्
 कापेयानामनितरसमां संपदं किञ्च पूर्णाम् ।
 तेनार्थित्वं त्वयि कुतरुणीताडितः सन् गतोऽलं
 याञ्चा मोघा वरमगुणेषु प्राप्तकामा न सत्सु ॥ १६ ॥

वक्त्रेः कार्यैरवमतिजुषां टोपि यूऽऽसि तस्मात्
 संदेशं मे हर विलपतः कुद्धकन्याऽऽलतस्य ।
 गन्तव्यं ते गृहमतिकटुस्वान्तवत्याः सदाऽपि
 श्वानौ द्वारि श्रवणपरुषं बुक्ततो यत्र भद्रौ ॥ १७ ॥

श्रुत्या मार्गं तव कथयतो मे यत् त्वं विशुद्धं
 पन्थास्ते स्यात् युवककपिभिर्वावदूकैरुपेतः ।

प्रायो येषु प्रभवति यलच्छित्रगानां नटानां
 भूषावेषैरमितमडिमा नव्यरूपो विकारः ॥ १८ ॥
 सभ्युः कार्यं कलयितुमितष्टोपि यान्त्यां भवन्त्यां
 कञ्चिन्मुग्धं छलयितुमियं गच्छतीति स्वदृष्टीः ।
 अत्रे कृत्वा स्तिमितनयना उन्नतभूविकाराः
 प्रेक्षिष्यन्ते सपदि भवतीं मानुषा राजकीयाः ॥ १९ ॥
 त्वाभीक्षित्वा सपदि मुदिता घोषणाडोशनाभ्यां
 स्वीयोन्मादप्रकटनपरा उज्जितस्वस्वकार्याः ।
 आकाभेयुर्जटिति भवतीमाशु ते भुग्नभावाश्
 योरो दृष्ट्वा न मुदमयते पश्यतोडारकं डिम् ॥ २० ॥
 स्वस्तीत्युक्त्वा त्वमपि ककुभां माडलं पूरयित्वा
 दन्तान् सर्वान् मुपपिटकगान् तत्पुरो दर्शयित्वा ।
 तेषां शीर्षे गलबिलततैः सत्यनीत्यादिशब्दैः
 सर्वप्राणिश्रवणगरलं भाषणं वर्षयाशु ॥ २१ ॥
 मस्तिष्कान्धान् लसदभिनयान् नाटके शोकनाम्नि
 प्राजये राष्ट्रे करणविरतिप्रार्थनाधन्यजुवान् ।
 वीक्षस्वात्रे यमपुरगते मानुषे राजकीये
 यस्मिन् कस्मिंश्चिदपि सडसा सांसदांस्त्यक्तकार्यान् ॥ २२ ॥
 आसन्निरवाचनसमयगाष्टोपि काश्चित् प्रतिज्ञास्
 त्रायस्वास्मान् किल तदननुष्ठानरुडूः प्रजाभ्यः ।
 अेवं भीत्या विलपनपरान् राजकीयान् प्रपन्नान्
 दृष्ट्वा धैर्यं जनय तव धीः षल्वसद्रक्षाणोत्का ॥ २३ ॥
 षप्रतीयं कलडमथ धिः मल्लजातं नियुद्धं
 युद्धं पूर्वं कुरुभुवि कृतं डा मडाभारतीयम् ।
 पययिेणाप्यनुविदधती सांसदी कार्यशैवी
 रीतिस्फूर्जत्कवनकरणे स्फूर्तिदात्री तव स्यात् ॥ २४ ॥
 यद्वा तद्वा नियमरडितं शासनं त्वं करोषि
 क्लेशानस्मद्विधजनगतान् प्रच्छकः कोऽपि नास्ति ।
 कोशत्रेवं विदधति यदिति त्वय्यनल्पाश्मवर्षं
 लोकः शीघ्रं ककुभमपरां प्राणनार्थं गुडाला ॥ २५ ॥

कश्चिज्जानन् स्वमतिविभवस्योपयोगप्रकारं
जानन्नित्थं कवयति नुवन् तन्मुदाऽऽकर्णय त्वम् ।
श्वेता सत्यप्यससि बहुधा वर्णवैविध्यपूर्णा
गर्वासूयामिवितकुलनाजातनानाविकारा ॥ २६ ॥

औचित्यं नैत्ययि कमलिनीकल्पना किं भवत्यां
यस्या भानुर्भवति वितरद्रूप्यकः क्षुद्रयेताः ।
आडोस्वित् त्वय्यथ कुमुदिनीधर्मदर्शी विपश्चित्
कोऽपि स्याथः प्रकटयति न द्रव्ये किं शशित्वम् ॥ २७ ॥

सत्यायन्धा त्वमथ अधिरा उन्त यक्षुष्मती त्वं
दिव्यश्रोत्राऽप्यसि मम कृते टोपि भक्तस्य नन्तुः ।
श्रीवत्साङ्गोरसि कृतपदे ब्रह्मपत्नीशकान्ते
मत्कार्यां ते लसतु पतितो दक्षिणायाम् कटाक्षः ॥ २८ ॥

येताद्गिभिः श्रुतियुगकलस्तोत्रपाठप्रवीणैर्
गाढक्ष्वेडैः स्वदृष्टि वयनोद्धृतपीयूषसारैः ।
न प्लाव्येस्त्वं विडितनतिभिद्योपि लब्धायकाशैर्
कर्षिष्यद्भिस्तव पद्युगं पातयिष्यद्भिरग्रे ॥ २९ ॥

यथाक्षेपाः श्रुतिपथगता मन्त्रिणां कार्यवैभवं
आसम्बद्धे स्मितवरमुष्णी यश्च मिथ्योत्तराणि ।
कुम्भ्यां सत्यायननृतवयोजाग्रदुद्वेगलोकाद्
आत्मत्राणप्रणिहितमतिर्विस्मृतान्यावनेच्छा ॥ ३० ॥

कर्णद्वन्द्वे सकलमितरश्चलवती त्वं पुराणं
मा भूर्विघ्नप्रतिउतमतिर्मत्तियासत्तियामाम् ।
कार्ये मुष्ये कुतुकविरडो गाढनिष्ठा य गौणे
स्वक्षेमार्थं भलु सप्ति भलै राजकीयैः क्षियेते ॥ ३१ ॥

आडोस्वित् संविदपि भवतादावयोद्योपि काचित्
कार्यं मे त्वं जनयसि शुभं मन्त्रिणागोडगन्त्री ।
कुर्वे यत्नं तव जयकृते भाविनिर्वायनेऽहं
मित्रे लाभं परमिह मिथो वाञ्छतः क्षुद्रबुद्धी ॥ ३२ ॥

मा भैषीर्यत् प्रति जिगमिषुस्त्वं गृहं तन्निष्कृष्टं

मा मन्यस्व प्रयुरभयदा संसदं मन्त्रिपूर्वाम् ।
युद्धे त्वं येऽजयसि न सपि भ्रूढि निर्वायिनाप्ये
कस्यात्रे स्वं विरुचि वदनं दशयिष्यस्यविज्ञे ॥ ३३ ॥

अत्रे त्यक्ताध्ययनसुरुचि स्वीकृतासभ्यरीति
क्षीणज्ञानार्जनकुलगति ख्यात्रवृन्दं यदिति स्यात् ।
तज्जानीथाः समुचितपथे यान्तमात्मानमेवं
साधुर्भागो नृभिस्नुसृतः सिद्धिशुभां विधत्ते ॥ ३४ ॥

यच्छेतर्हि श्रवणयुगलं विश्वविद्यालयीयं
वृत्तं ज्ञातुं कुतुकलडरीपूरितं भूरि यत्र ।
गम्भीरत्वं जडति लघुतां लान्ति वाक्यानि यूनां
प्रीते रीतौ किमपि समयाकुर्वतां व्यर्थमेव ॥ ३५ ॥

द्रष्टुं धूर्तान् गुरुतरगुणुन् विश्वविद्यालयस्थान्
त्वत्के नेत्रे प्रयतनवशाट्टोपि दीर्घाङ्कियेताम् ।
वैधेयानां कपटकृतिनां गालिदाने रतानां
येषां चित्तं प्रसितमनिशं कर्मसु क्षुल्लकेषु ॥ ३६ ॥

पश्यन्त्यास्ते किमिदमिति भीसंछितस्वान्तवृत्तेर्
जैजैकारो गमनमयितुं यत्नवाञ्छयमाशः ।
शब्दो विद्यानिलयचलितख्यात्रनिर्वायनस्येत्य्
अेवं बोधे धरतु पट्टतां कर्णबाधिर्यधीरः ॥ ३७ ॥

त्वत्सप्यार्षान् भरतकुलजान् वीक्ष्य शिष्यान् गुडुंश्च
स्फोटं यायाद् लृट्यकमलं प्राप्य ते भूरिदर्षम् ।
तस्माद् रज्जुन् बलवद्दुरसि स्थापयित्वा बधान
प्रागेवापद्धरणकरणं पद्धतिधीनिधीनाम् ॥ ३८ ॥

दृष्ट्वेष्ट्याल्वोरपतितधियो द्राग् विवाडाप्यगर्ते
तद्दम्पत्योरनितरसमं मौढ्यमुद्धीक्षमाशा ।
घोराकोशैर्भषकयुगलं स्मारयित्रोः शृणु त्वं
नित्यं वादान् कठिनवचनप्रातज्जाताननल्पान् ॥ ३९ ॥

धर्मोऽस्माकं जनयति मिथः प्रेमभव्यं प्रपञ्चं
दिव्यो धर्मः परिणयकृतोर्न्त यूनोर्विवाडः ।
अेवंभूतप्रवचनयज्ञैश्छिन्नवाङ्गुलकैरु

स्निग्धस्वान्तैस्त्वरितमतिसंधीयसे धूर्तवृद्धैः ॥ ४० ॥

अद्य श्रो वा भवति कनकस्फूर्जदुद्योगलाभस्
तस्मात् पुत्रा उपयमयते त्यङ्गागीःश्रद्धयाऽङ्गाः ।
डीनोद्योगाः कृतपरिणया अर्थवेशेन डीना
नूलाः पत्न्योऽभिनवपतयश्चानुकम्प्या भृशं ते ॥ ४१ ॥

त्वत्कां कान्तिं विकसितमुष्णो मेलयन् दन्तपङ्क्तौ
द्रष्टव्योऽत्रे निजवदनतो धूनयन् वेदमन्त्रान् ।
काले यूनोः परिणयविधेश्चित्तयातुर्यभास्वत्
पौरोहित्यद्रविणविसरो धन्यजन्मा पुरोधः ॥ ४२ ॥

तत्तत् केयं धनवदभिधास्तोत्रपात्रत्वसिद्ध्यै
यद्यद् वस्तु स्फुरति अडुधा टीविविज्ञापिकासु ।
अेवं लोभातिशयविलयीभूतवित्तैः प्रमत्तैर्
जायेयातां हसितरुदिते द्रागुभे मानसे ते ॥ ४३ ॥

डीनज्ञानां प्रगतिपदवीपान्थतामाद्यमानान्
आस्ये केशेष्वधरनभयोर्हस्तयोः पाद्ययोश्च ।
पश्यन्नत्रे किमपि किमपि स्त्रीजनान् विम्पतस्त्वं
गच्छेः शोकं धृतिविरडितानुज्जितारोग्यभाग्यान् ॥ ४४ ॥

अत्रे पश्येः कवनकलया ज्ञुविकाऽवासिमिच्छोर्
लोकज्ञानाभ्यसनविरडातकुशङ्काकुलस्य ।
कोशैः प्राय्यैरपि य कवनैराददानस्य शब्दान्
संयोज्याडो किमपि वयतो दुष्कवेः साडसानि ॥ ४५ ॥

पक्षिप्रेक्षाकुतुकुडुदयाः डेऽपि विधावरिष्ठाः
पश्यन्तस्त्वां नभसि ऽयते शोभना श्वेतकाडी ।
अेवं भ्रूयुः प्रमुदितमनोवृत्तयः संलपन्तो
द्योतग्राडैद्युतियुतकृतीः किञ्च गृह्णीयुराशु ॥ ४६ ॥

अन्तःशून्यां अडिरतितमां श्वेतिमानं दधानां
षष्ठीयन्द्राकृतिसमतनुं त्वां विधायाम्भकेषु ।
नृत्यान्यङ्गैर्विदधति समैरेजमाना द्रुतं ते
क्षिप्तस्वान्तप्रकटनपटुअ्रजसृष्टिप्रधानम् ॥ ४७ ॥

आमोदस्तेऽध्वनि बहुविधोऽन्यायतः पाथ्यमार्गेषु
 उद्यानेष्वप्यविधि नगरे निर्मितैरापणैर्द्राङ्क ।
 ऐतद्भीक्ष्णाप्यजगण्णसमैः सज्जनैः क्षोभलीनैः
 कुर्वां चिन्तां जडिडि मुद्विता वञ्चनाभिः स्थिरायाम् ॥ ४८ ॥

पथेन त्वद्विषयकनुतिश्रेणिगणयेन पुण्यं
 वाञ्छन्त्येके विदधति य धीलडुकप्राशनाशाम् ।
 कैश्चिद् दत्त्वा किमपि किमपि प्रार्थ्यसे वीतशङ्कं
 गूढस्वार्थैर्विडितविनयैः कामनां व्यञ्जयद्भिः ॥ ४९ ॥

मध्येपथं प्रकृतिगमनकलेशकारैः कृलाद्यं
 विक्रीणद्भिः प्रतनकलके उस्तनुत्रे सयके ।
 तद्रोधाय प्रयतनपरे रक्षिणि प्रात्तलञ्चैः
 स्नेहं गच्छैर्मतिगतजया भाविनिर्वायनेषु ॥ ५० ॥

सृत्याः पार्थो हरितदलयुत्रेत्ररम्यद्रुमाली
 छायाशीतौ निशितपरशुकीऽनार्था स्थलीति ।
 भावं भूयो मनसि दधतीं पालिकां नागरीमप्य्
 अत्रे पश्य द्रुमसमुदयत्राणने भाषणोत्काम् ॥ ५१ ॥

व्याजान्वेषी सुनिपुणमदन् सर्वकारीयवित्तं
 मेयर्नामा बहुलमयते यो विमाने विदेशान् ।
 उर्ध्वग्रीवा नयनपदवीं तं प्रकृष्टा नय त्वं
 मृत्वा स्वर्गं तव जिगमिषा पुण्यसंपत्तितश्चेत् ॥ ५२ ॥

अन्यान् श्रेडानपि रययतां वाडनैर्धूमभूम्ना
 पौरानुच्यध्वनिभिरभितोऽनल्पसंमर्दितानाम् ।
 भीतिक्षोभे सपटि सृजतां कथ्यरैर्दूषितानां
 मोदस्व त्वं पुरि सभि पथां वीक्षमाणा विकारान् ॥ ५३ ॥

रज्यन्मौढ्ये न किमति यलस्यादराज्जन्मनाऽन्धा
 कायस्थानां नयसि न डला याऽक्षिमार्गे कुकृत्यम् ।
 टोपि स्वासम्मतजनकृतं प्रार्थनापत्रराशिं
 कुर्वाणानामघिङ्गतनृदृक्यातविन्यासदूरम् ॥ ५४ ॥

आघिक्येन स्फुटति जनता भूरिसंभ्यानि यानान्य्
 अध्वानः संकुचितरथनाः सर्वभेतद् विलोक्य ।

नेत्रद्वन्द्वे सपि दृढतरं टोपि वस्त्रं अधान
व्यङ्गान् पङ्गुनपि अत कुण्डीन् द्रष्टुमिच्छा न येत्ते ॥ ५५ ॥

उंडो लब्धाकृतिरतितमां वञ्चनाञ्छृङ्खलेयं
मूर्तीभूता किमुत कुण्डना मस्तकं शाकुनं वा ।
अेवम्भूता सपदि विशयाः सञ्जनिष्यन्त अेव
त्वद्द्रष्टृणां मनसि गडना ये समाधानडीनाः ॥ ५६ ॥

अेतावन्तं समयमुपलप्रायमार्गे यशित्वा
घोरक्ष्वेडानिलमयपुरप्रान्तभागे उयित्वा ।
श्रान्तं ते विश्रमय करणं टोपि शाभोटकोर्ध्वं
वृक्षोन्मीलद्विशदकमलश्रीभ्रमोत्पादयित्री ॥ ५७ ॥

आस्माडीना सितपटस्युता स्पन्दते श्रुवनाडी
संशिन्यैवं विडितविरतौ त्वय्यगात्रे मिलत्सु ।
पीयूषाद्रां तव सशिवताकाङ्क्षुषु ध्वेऽधारा
मित्रा दृक् ते पततु पदवीत्यागपत्रेऽङ्कुषु ॥ ५८ ॥

कार्यनिन द्रुततरगतिर्दर्शनीयोऽय रागी
संपत्पुञ्जप्रथितविभवो राजकीयेऽपि विज्ञः ।
संन्यासी यद्भसनविगलढान्तिस्ततेऽपि किञ्चित्
काषायत्वं भवति वपुषि स्वान्तवैशित्र्यकारि ॥ ५९ ॥

अेतावत्या वचनभवया प्रेरणानां सरण्या
धाविष्यन्ती ञ्ठिति कशया शालिडोत्रीव विद्धा ।
उत्सर्गा त्वं शृणु वरगते टोपि कौतूहलाढ्या
प्रेयस्या मे सदनमधुना वार्णयन्तीर्भमोक्तीः ॥ ६० ॥

उत्तरमोधः

पश्चात्तापं न वडति कृतेऽप्यागसि श्रीमदाद् या
यस्याः कर्णाध्वनि मम गिरामध्वनीनत्वमिष्टम् ।
तस्या गेडात्रयनपथगाट्टोपि रोमाञ्चिता स्या
व्योमव्यापिश्रयुगलषण्णश्रोत्रभङ्गातिघोरात् ॥ १ ॥

तूर्णं त्वं मा प्रविश सदनं उर्षतो ज्ञानडीना

पश्येतां येज्जटिति भलुडौ त्वदृभविष्यं न वेद्मि ।
 प्रागेवैतद् विशदितमतो दृष्टुं जाते ततोऽग्रे
 क्षेपेषूणां तव न भविता लक्ष्यता मय्यमन्दम् ॥ २ ॥

श्वानौ तौ स्तां तरणिजपुरीगृह्यकौ क्रूरदंष्ट्रौ
 त्वं याप्येधि प्रियसभि मडावग्यनाम्भोधिन्का ।
 कम्पं ते लृधनुयितमलं भावये वस्तुतस्तु
 त्वत्प्रेष्ठौ तौ भवसुजनयोर्भेदनिर्धननेन ॥ ३ ॥

विश्वासाय प्रभवति मडाकूटकार्ये तदेव
 प्रायः श्वात्रे नतिविरयनास्वान्तलीलाविनोदे ।
 मिथ्यानीतिं यद्विडु भवती नाटकार्थं विभर्ति
 प्रत्यादिष्टाभिलवरगुणा गाढमाङ्गान्तपीठा ॥ ४ ॥

सेत्स्यत्कार्या विडितविनया प्रारभस्व स्तुतीनां
 श्रेणीं यावद्भषणविरतिं न श्रयेते किलामू ।
 त्वद्बोधाय त्रियतुरनुतीः श्रावये दर्शितायां
 अङ्गुल्यां त्वं गिलसि छि करं लोकसम्मोहनीतौ ॥ ५ ॥

पूर्वं वाणी त्रिदशसमितौ वल्लकीमस्युशन्ती
 उेतुं पृष्टा लृद्यवरमुत्कारिणि श्वप्रलापे ।
 कस्य श्रोत्रे सृजतु निनदैः शर्म वीरोत्यवादीद्
 वन्दे तादृङ्गुलिमनिभिऽध्वानकृष्टयां युवाभ्याम् ॥ ६ ॥

भद्रस्पर्धा मृदुतररवे कोडिलोऽयं युवाभ्यां
 लन्त प्राप्तुं जयमसङ्कलः संकुचन् मानसेन ।
 जातोद्रेगः कृतभङ्गुविघङ्गीक उत्पन्नशोकः
 शाभापत्रस्थपुटितभले क्लृप्तवान् स्वीयवासम् ॥ ७ ॥

रुक्षं ध्वानं जलधिसरणिर्वा समाकर्ण्य लर्षाय्
 छिष्या भूत्वा सपदि सङ्कला या यशो लाति गुर्वोः ।
 प्राप्येदानीमतिभयभरस्कूर्जथुत्वं छि सैव
 श्रुत्योरध्वन्यविरलमलं पूरयत्यश्मवर्षम् ॥ ८ ॥

शुण्डाया अयमरकशिषाः पुच्छयोर्वा वरत्वे
 सुज्ञाते सत्यपि जलपशुं वाडनीकृत्य कञ्चित् ।
 प्रायः पश्चात्तपनजशुचा स्वर्गगोडाधिपेन

કિલત્રાક્ષેણ ક્ષિતિતલપતદૃષ્ટિમૂર્ત્યાડશ્રુ સૃષ્ટમ્ ॥ ૯ ॥

સત્યબ્જહ્રીપટુનિ યુવયોરક્ષિણીડ્યૌ સ્ફુરન્ત્યાં
 દન્તશ્રેણ્યામપિ બહુમિલદ્દાડિમીબીજપહુયૌ ।
 નાસાયાં ચમ્પકવિલયનપ્રેમવત્યાં ચ સત્યાં
 બર્દા કશ્ચિજ્જડમતિભિરન્વિષ્યતેડન્વેષ્યશોભૈઃ ॥ ૧૦ ॥

શૈલીં વામાકમણસમયભ્રાજિતામેકવારં
 વીક્ષ્યાત્યન્તં શિશિરબહુલે ડીનપાનીયલેશે ।
 અપ્રાપ્યાન્ને હિમનિભિડતાજીવિકાભૂરિકથે
 કૈલાસે દ્રાગભજત હરિઃ પાર્વતીવાહનત્વમ્ ॥ ૧૧ ॥

મેઘાનાં ખે જયતિ ચલનં ચૌવયો વિક્રમોડયં
 કામાસૂયાજનિપટુતરા ચૌવયી રૂપસંપત્ ।
 હૃદ્યે ગાને પિકજયવરં ચૌવયં ભુક્કણં ચ
 ક્ષીણા ગીર્મે મિતપદજુષો ભૂતયોર્વણ્ણિ વામ્ ॥ ૧૨ ॥

બન્ધૂ શ્વાનો પશુસમજસદ્રત્ભૂતૌ નરેડ્યૌ
 સાષ્ટાડ્ગેયં પ્રણાતિરધુના નમ્રભાવા પુરો વામ્ ।
 પાદૌ મૂર્ખાં સ્વકૃતિસમયે ગાર્દભૌ મત્કરાભ્યાં
 નમ્રં નત્યાં કિમુત ધનિકપ્રીતિકૃદ્ધ્યાં પશુભ્યામ્ ॥ ૧૩ ॥

ધૂર્તસ્વામી કૃપણગણરાટ્ કોડપ્યદત્વા ધનં મે
 સ્વાન્તે નૂનં પ્રહસતિ મયા કારયન્ દૂત્યકાર્યમ્ ।
 તસ્માદ્ દ્રષ્ટું લષતિ તનુજાં સ્વામિનો ચૌવયચ્ચ
 સ્વાન્તં મે કિઙ્ચિદપિ લભતામિત્થમાશાં દધાનમ્ ॥ ૧૪ ॥

દન્તૈર્મા મા સપદિ દશતં પાણ્ડિતૌ માંસલોભાદ્
 વસ્ત્રૈર્જાતાં ચતુરહૃદયૌ ચચ્ચતં માર્ગમન્તઃ ।
 શ્વેતાં શોભાં ધરતુ સદનં શ્વેતયા શોભયા મે
 પીઠાર્થિત્વં ભવતુ યુવયોર્ભાવિનિર્વાચનેષુ ॥ ૧૫ ॥

એવંરૂપં નટનપટુતાં દર્શયિત્વા વશં તાવ્
 આનીયાશુ પ્રકટય નિજાં બુદ્ધિમત્તામમોઘામ્ ।
 નીતિં કોડપિ શ્રવસિ ન હરિશ્ચન્દ્રદત્તાં વિધત્તે
 લોકઃ સર્વોડ્યમિનયવતાં મુહ્યતે પાટવેન ॥ ૧૬ ॥

वाङ्मैरेतैरुदितलृदयामोदभूम्ना सपायौ
त्वत्कौ पधां अटिति जडितस्त्वत्कृते तौ दयालू ।
सन्मान्तर्द्राङ् प्रविशसुदृढं मानुषीयं न चित्तं
स्वान्तं काले किमु कलिगते उन्त कौलेयकीयम् ॥ १७ ॥

गेडस्थान्तर्लघुशानिभे पादविन्यासतः प्राङ्
सम्यग् गच्छेः पथि विलसितैर्वृक्षैश्च क्षुपैश्च ।
प्रत्यग्राणां भरतजनृणां दम्भभूमा स्थितो यैर्
अस्मद्देशप्रथितलपितश्रेण्यलभ्याभिधानैः ॥ १८ ॥

अग्रे भव्यं नयनयुगलीपर्वङ्कृद् राजसौधं
वीक्ष्याश्चर्यं तव भवतु मा शस्तवस्तुप्रजाढ्यम् ।
उद्योगेऽनुन्नतपदवता तादृशी सिद्धिरात्ता
गूढं ज्ञात्री त्वमिड न किमत्यूर्ध्वधी राजकीये ॥ १९ ॥

यस्याः कस्या अपि किल पुरा धिक् पिशाच्याः पुरस्तान्
नत्पैवाद्ये प्रयुरधनकृत् पीठमाङ्कवत्याः ।
प्रत्यूडोऽन्यः स्थित इति न किं द्वारपालेऽथ दृष्टे
चिन्तोत्थास्यत्युरुतरपथस्तत्र किं ते न भाति ॥ २० ॥

आडोस्विच्येत् तमभिलषसि प्रीतिमन्तं त्वयि द्राङ्
तस्योष्णीषं वद वरतरं दैवराज्यात् किरीटात् ।
नीरुपं तं सप्ति कथय वा मन्मथप्राणनाशं
टोप्येतादृग्विषयविसरेष्वस्ति ते देशिकात्वम् ॥ २१ ॥

पर्यामिर्न स्फुरति यद्वि ते तस्य चाप्येतयोक्त्या
मित्रं ब्राह्मीमभिनयजरीं तच्छ्रुतौ पूरयैवम् ।
आर्यं त्वदृष्ट्यनुपदमियं स्नेहधारा लृदुत्या
शुद्धं साक्ष्यं प्रकटयति नौ पूर्वजन्मानुबन्धे ॥ २२ ॥

पूर्वस्थां दिश्युद्यमयते द्वादशात्माधुना यद्
वर्षत्यब्दो यदपि पृथिवीं सस्यवस्त्रां चिकीर्षन् ।
येतल्लोकप्रियघटनयोः कारणात्वं भजन्ते
सौम्यं त्वत्का लृदयसुभगा वृत्तयो लोकभव्याः ॥ २३ ॥

कश्चिद् बुद्धिप्रसरसङ्घितम्भन्यमानो विशुद्धे
त्वत्के कर्मण्यमलयरिते प्रेक्षतां दोषलेशम् ।

अेतत् कृत्वा प्रथुरमतिमान् कृषणरन्ध्रेषु दृष्टिं
स्वीयां अध्वात्वथ स दिनकृन्माण्डलश्रीस्थितेषु ॥ २४ ॥

मा सूर्यः स्वं रजनिजनितं यात्ववीक्ष्यत्वमभ्रे
मापीन्दुः स्वं दिनसमयजं दृश्यताऽभावमेतु ।
द्रावप्येतावथ सदृशतामार्यं यातां त्वयाऽग
श्राम्यत्येकः स्वगृहमवितुं भूरि नक्तन्त्विं यः ॥ २५ ॥

अैन्द्रं वज्रं पतितमिड किं स्वर्गतो छेतवोऽमीः
शापाद् भंशश्चिरसमयतः शकसेवोत्थजाज्यम् ।
भूम्यालोके परमकुतुकं छेतुषु त्रिष्वमीषु
प्राञ्चं कस्येत्यतिविशययुग्ं वीक्ष्य दण्डं जनस्ते ॥ २६ ॥

राष्ट्राध्यक्षीभवितुमवितुं भारतं क्षेमडीनं
योग्यत्वे सत्यपि भत भवान् द्वाष्टपालो यदस्ति ।
तन्नः स्पष्टीगमयति कलेर्दुष्टजुष्टं प्रभावं
काकश्चूते रटतु विरवे कोडिके दीनदीने ॥ २७ ॥

अन्याथ्येऽध्वन्यनुदिनगतिर्भाति सिंहासनस्थः
पाथ्यो न्याथ्ये पथि तु वरधीर्द्रारपालत्वमेति ।
अेतद् दृष्ट्वा मम हृदि तथा जायते तीव्र ऒष्मा
सर्वोऽम्भोधिः प्रियसम्प यथा शुष्यति क्षमातलीयः ॥ २८ ॥

विद्याशून्यैर्बहुकलुषिते शिक्षणक्षेत्रपीठे
कोषे देशद्रविणनिभिडे केनचिद् भक्ष्यमाणे ।
विद्वन्स्त्वाद्ग्वरजनकृते स्थानमेकं दुरापं
मित्र स्यात्किं मयि तव छितप्रापयित्र्यां भवन्त्याम् ॥ २९ ॥

पुत्रीं द्रष्टुं कथयति गृहस्वामिनः कोऽपि विद्या
क्षेत्रे जातो य उपमिनुते क्षेत्रियं सस्यमेव ।
तस्माद्दूरात् पदविरछिताभ्यागताऽलं कदाचिन्
भूर्भोणो ज्ञो भवति छतधीर्नाशयन् स्वीयकार्यम् ॥ ३० ॥

सम्मान्तस्त्वं त्वरय वद मा तां गतां क्वापि कार्यान्
नेदं राजव्यवहृतिगृहे राजकीयं कुकर्म ।
उत्कृष्टे सा जयति न पदे वेतनस्य त्रडीता
त्वं नाप्यन्तर्न छि भवति सा वक्तुमेवं नियुक्तः ॥ ३१ ॥

अेवंपुपां वयनलडरीं निःसृतां त्वन्भुषाञ्जाद्
आकर्ष्यामभोनिधिगतसुधाधारया बद्धमैत्रीम् ।
दृष्टो गेढं विशति स मनाडस्पृष्टवैधेयभावो
तामाढ्वातुं युवतिमधुना प्रस्तुतं वस्तु यस्याः ॥ ३२ ॥

शीघ्रं नेत्रद्वयपथगता काशिदालोकमेष्यत्य्
अज्ञप्रातप्रथितकथनप्राप्तुपा पिशायी ।
कम्पस्यासावथ विटपिनो स्थूलतावान् प्रकाण्डः
कोटी अेते जडिडि सपि तां निश्चिनुड्यूर्वशीं मे ॥ ३३ ॥

टोपि श्रेता त्वमिति भुवने सुप्रसिद्धैव वार्ता
कान्तिस्त्वत्का डिमिति सडसा रक्तारक्ता बभूव ।
जानीड्यस्या अधरयुगलीलिमलिष्टिकप्रभायाः
पातात्रष्टव सुटगजस्मारको ङन्त वार्णः ॥ ३४ ॥

पूर्वं स्तोत्रैर्जगद्विध शुनीं सूकरीं वानरीं वा
कार्यस्यार्थे रतिदृष्टि मडाक्षोभसंपादयित्रीम् ।
तादृश्यास्ते न डि गुरुतरं स्तोत्रमस्या जडाया
भृद्भक्षित्वं डियदिव शिलाकण्टकाद्यन्नरस्य ॥ ३५ ॥

आदौ ङस्तावभिनययुजा मुद्रया दर्शयित्वा
त्वदन्तश्रीपतनजनितं श्रेतिमानं दधानैः ।
केशैर्वृद्धाभ्रमपटुतरां दाम्भिकश्रेष्ठनामं
नत्वा कार्यं मम सपि थिराद् वाञ्छितं प्रारभस्व ॥ ३६ ॥

टोपि द्रष्टुं बडुबलयुतान् प्रस्तरे नावनीत्यं
यामुडुडीमयतिशयतया सुप्रसन्नीविधातृन् ।
वार्णान् सम्यग् वद जडमतिश्रोत्रकुल्याभृतोत्सान्
कालेविधानिभिडडुदयामोदजन्मानुकूलान् ॥ ३७ ॥

डे स्वर्गोकःकुसुमरुथिरोधानपेलानिमग्न
स्त्रीसंधातप्रसुमरमडातीक्ष्णमात्सर्यभूमे ।
सौन्दर्याभ्रस्थितलसद्विद्यतारे मनोज्ञे
लावण्याभोनिधिगतमणिश्रीप्रशस्ते नमस्ते ॥ ३८ ॥

आयाता त्वामसति य वरे पादनेत्रे थलन्ती

નેત્રદ્વન્દ્રપ્રતિહતસુમદ્વન્દ્રશોભાં દિદૃક્ષુઃ ।
સૌન્દર્યં તે ગુણસમુદયં પ્રોત્રતાં કિઞ્ચ વિદ્યાં
સમ્યક્ સ્તોતું લખિતમિહ માં પ્રાપયદ્ દૂરદેશાત્ ॥ ૩૯ ॥

પ્રાતઃકાલે વિકસિતવતઃ પુણ્ડરીકસ્ય બન્ધુ
નેત્રદ્વન્દ્રં તરુણિ વહસીત્યેવમુત્સતોતુકામા ।
જોષં તિષ્ઠામ્યહલ કમલજ્ઞાનહીના યતસ્ત્વં
ઠેરાટ્યૂલિપ્રભૃતિસુમનોદર્શનાદ્ ધન્યજન્મા ॥ ૪૦ ॥

હાસાત્ ત્વલ્કાદ્ વદનરચિતાજ્જલ્પકાલે સખીભિર્
જૃભ્મે સ્વીયે કૃતનરભયે દ્રાક્ષણે ચ સ્વકીયે ।
લજ્જાલુઃ સત્યનિશમધુના સૂકરી ગર્વહીના
ઘોરાણયદ્ભુમગણઘનચ્છાયસંચારતુમા ॥ ૪૧ ॥

કાર્ત્ત્વ્યેન પ્રણમતિ મનો નાભિજાતં મદીયં
કાલે વિશ્વપ્રકટનપરે યઃ કરેણું સસર્જ ।
યેન કલેશઃ કવિસમુદયે દૈવતો નૈવ જાતસ્
ત્વત્સામ્યાઢ્યં કિમપિ કુતુકાત્ વસ્ત્વવામું પ્રવૃત્તે ॥ ૪૨ ॥

ન્યૂનીભૂતં કથમિદમયે ભસ્મ મત્પ્રેતભૂમેર્
એવં ચિન્તાજવલનશિખયા દહ્યમાનાન્તરાત્મા ।
નેત્રાણિ ત્રીણ્યપિ પશુપતિર્યસ્ય બાલે મુખે તે
ટાલ્કમ્પૌડર્ મુખગતમભિપ્રેક્ષ્ય ચિન્તાં જહાતિ ॥ ૪૩ ॥

ગન્ધર્વીયાં શ્રવણસુખદાં ગાનપીયૂષધારાં
વાણીયામપ્યનિતરસમાં વલ્લકીમૈચ્છમચ્છામ્ ।
સ્વીયારાવદ્દુત્તરજિતધ્વાડ્કસંઘે વરે યત્
તત્રાગસ્વાઞ્છવાણાવિરહસ્ત્વલ્કગીતસ્ય બાલે ॥ ૪૪ ॥

સ્વીયે શ્વૈત્યેઽપ્યતિગમયિતું કાન્તિમુગ્રાં તનોસ્તે
કૃષ્ણાયાં યો નિશિ ગગનગઃ શ્વેતભાનુઃ સ દર્શૈ ।
વૈકૃલ્યેન ક્ષપિતવિભવઃ પૂર્ણિમાયાં પુનશ્ચ
શ્વેતીભૂતો રચિતવિનયો વાઞ્છતિ ત્વત્પ્રસાદમ્ ॥ ૪૫ ॥

એતાવન્તં સમયમિતરે કાવ્યકર્મણ્યભિજ્ઞાસ્
ત્વત્સૌન્દર્યં ન નિજકવને લાન્તિ યત્ તદ્ વ્યનક્તિ ।
તેષામસ્મિઞ્જગતિ જનનં પુણ્યલેશેન હીનં

धन्यं जन्म स्फुरति किल मे त्वामखो वर्णयन्त्याः ॥ ४६ ॥

द्वित्रान् वर्णान् विविभितुमपि ज्ञानहीना सती त्वं
 क्लिश्नासीति त्वयि दृढमधिकेपणं कुर्वते ये ।
 दौर्भाग्यात्ते धधति न मतिं त्वत्कवीक्षालड्या
 उस्तक्षेत्रप्रचुरधनवर्षाणोऽब्दोपमायाम् ॥ ४७ ॥

नैरक्षर्यं न भवति पदानर्हताया निदानं
 राष्ट्रेऽस्माकं तदधिकृतिः कृद् योग्यताधिक्यलेतुः ।
 अयं सत्यां वद तव डियान् ज्ञानगोडप्रवेशश्
 योरो निन्धः सति सुविभवे पश्यतोमारके डिम् ॥ ४८ ॥

यस्याध त्वं जनगाणपुरः कर्तुं कामापमानं
 भिन्ना उस्ते स न कुपितवान् योगशास्त्राधधीती ।
 दृष्टो भावो लृष्टि सति न किं जन्म धत्ते कदाचित्
 साधौ मार्गे रथितगतयः पाददोषात् स्प्यलन्ति ॥ ४९ ॥

यद्यप्यागः क्वथयति मनस्ते सदा उन्त साधिं
 तं जनीलि स्थिरतरमतिं क्षान्तिभयं तथापि ।
 तस्मात् स त्वामतिकरुणया तत्प्रसादार्थनोडां
 त्वाद्ग्लोकप्रसदनपटुर्भन्मुभेनेदमाड ॥ ५० ॥

अत्रेर्दाखो वपुषि जनितः शोणितस्य प्रवाडः
 भेदो धोरः शिरसि लगुडैस्ताडनाद्वा कथञ्चित् ।
 कोऽप्येतेषां जयति न मडायण्डेडे ताडनं ते
 ब्रह्मास्त्रात्रे स्फुरति डिमिषुप्रासकुन्तादि युद्धे ॥ ५१ ॥

शश्वद् योगोत्कटदृढमना ध्यानमत्रोऽपि भक्त
 प्रीत्या लोकरातिजतपोभङ्गमङ्गीकरोमि ।
 तस्मादध त्वयि विरथितोऽनुग्रहोऽयं मदीयः
 स्युर्मत्पादद्वयनभरुयेः पाण्डराः शीर्षजास्ते ॥ ५२ ॥

प्रेमव्यक्त्यै मृदुलवचनं श्रीयते कैश्चिदज्ञैर्
 अन्यैर्वाया भडुलकलखो वाञ्छयते भावबन्धे ।
 धन्यैर्धोरप्रकृतिभिरिलाकम्पमुत्पादयद्भिः
 प्रीत्युन्मादक्षुभितमतिभिः श्रीयते बाडुयुद्धम् ॥ ५३ ॥

શ્વો વીક્ષ્ય ત્વાં હૃદિ મમ કૃપા જાયતે પ્રાયશો યત્
કષ્ટં તે સ્યાન્મમ પદભિસાલિત્વસંપ્રામિયત્તે ।
અશ્રાન્તાસ્મન્નયનયુગલીદીપિરેખાવપાત
સ્પર્ધાલુસ્ત્રીસમુદયકૃતાદભ્રસંદર્ભભૂમ્ના ॥ ૫૪ ॥

ભક્તે મા ત્વં બિભિહિ કુપિતાત્ ક્ષિપ્યતે શાપબાણો
દેવાચ્ચેત્ કિં કરણમુચિતં સ્યાન્મમેત્યુગ્રચિન્તા ।
અસ્મત્કીર્તિર્નિખિલભુવનવ્યાપિકા નીચકૃત્ય
પ્રીતસ્વાન્તેષ્વભયવરદા કિં ન યાતા શ્રુતિં તે ॥ ૫૫ ॥

હે વન્દારો રમણિ યુવતે લગ્ન્યદાનૈઃ પરીક્ષા
સૂત્તીર્ણત્વં તવ ન હિ વયં રક્ષિણોડગ્રે ભણામઃ ।
પ્રાતઃ પ્રાપ્સ્યસ્યભયવચનં બાઢમસ્મન્મુખાબ્જાદ્
ભીરો બાલે કરજસુષમારઞ્જિતાસ્મત્પદાબ્જા ॥ ૫૬ ॥

અન્યત્ કન્યે શૃણુ તવ પિતુર્વેતનેડલ્વેડપ્યકષ્ટં
નૈકાન્ ગોહાન્ સ કિલ કુરુતે રાજરાજાભિલષ્યાન્ ।
એતન્મર્માપ્રકટનવરે પ્રાર્થિતે પૂરથિષ્થે
કો વા દેવો વરનરિ વરં સુપ્રસન્નો ન દદ્યાત્ ॥ ૫૭ ॥

પ્રાપ્તે રમ્યે વયસિ કતિચિચ્છૈશવં રોચયન્તે
લોકજ્ઞાનાં સુવચનમિદં ચારિતાર્થ્યં દદ્યાતિ ।
આરાદ્ રત્નં સ્વયમુપનતં યત્તિરસ્કૃત્ય ચિત્તં
મૌઢ્યોપેતં નિખિલદિશમુદ્ધોષયસ્થાત્તભેરી ॥ ૫૮ ॥

પ્રાયોડન્યસ્મિન્ નિહિતહૃદયા ત્વં જને પ્રીત્યનર્હ
પ્રાક્યાપીયં કૃલમનુભવસ્થાદરાહં ત્યજન્તી ।
મોદં યાતી સકૃમિણિ જલે પૂતિગન્ધિન્યશુદ્ધે
પીયૂષાઢ્યે સરસિ ભવતાત્ સૂકરી સાદરા કિમ્ ॥ ૫૯ ॥

એવં પ્રોચ્ય દ્રુતમપસર કોધનાયાઃ કરસ્થાદ્
દણ્ડાચ્છીર્ષં યદિ સખિ નિજં મન્યસે રક્ષણીયમ્ ।
આશીર્મેડયં શ્રવણસુભગઃ શ્રૂયતાં શાસકીયાન્
મા ભુષ્ટોપિ ક્ષણમપિ ન તે મસ્તકાદ્ વિપ્રયોગઃ ॥ ૬૦ ॥

ઇતિ મોઘદૂતં સમ્પૂર્ણમ્ ।

टिप्पणी

पूर्वमोघः

१. मोघदूतं मोघो व्यर्थो दूतः आरोपितदूतत्वउपधर्मः पदार्थत्रोपीउपो यस्मिन् काव्ये तन्मोघदूतम् ।
३. यूते कोविदारस्य जन्म पश्चिमस्यां दिशि सूर्यस्योदयो वा संभवेन्न तु प्रेमातिरेकवति युवके प्रेमभङ्ग इत्यर्थः । अर्थमा सूर्यः ।
४. वेतएडास्यः गजाननो गणेशः ।
६. कोलम् उडुपम् । कोलस्तु समुद्रे प्लवते परन्तु नौकेव समुद्रे नात्यन्तमपेक्ष्यते तस्य लघुत्वात् । गाली निन्दा । कुसृतिः वञ्चना । आख्यशुभ्राम् आख्यभागे शुभ्राम् ।
७. अङ्गः सूर्यः ।
८. व्यादाय तिर्यगत्यन्तं विस्तृतं यथा स्यात्तथोद्धाट्य ।
१०. निर्मस्तिष्का इति राजकीयानां जनानां संज्ञा । धूर्तत्वादिदुर्गुणयुक्तानामपि तेषां विद्याबुद्धिहीनत्वान्मस्तिष्कशून्यत्वमत एव संगच्छते ।
१२. पथा मार्ग एव सदनं तत्र गृह्णीषी । भिक्षुकीर्ति यावत् । विडितामर्शना विडितस्पर्शा । अयं भावः भूतपूर्वभिक्षुकी सत्यपि अवैधैः कर्मभिरधुना धनिका संजातासि । सति क्लेशेऽवैर्यतनैः प्रयत्नैरनुत्कृष्टैः कर्मभिः कथंचिदस्माकं सिद्धिः साधनीया ।
१३. पूर्वार्धस्यायं भावः प्राज्ञाः स्वकीयां प्रज्ञामाश्रयन्ति । अङ्गं त्वामाश्रयामि मन्दप्रज्ञत्वान्मम । अडिशैः मत्स्यत्राडणार्थैस्तदाकर्षणोपयुज्यमानैर्भक्ष्यवस्तुविशेषैः ।
१४. ओष स्तौमि अधुना स्तोत्रं प्रारभ इत्यर्थे प्राचीनः प्रयोगः । अयमागच्छामि इत्यादिवत् । निर्विधाः विद्याशून्याः । उरुम् श्रेष्ठम् । भृङ्गीभवन्तः शिक्षणामात्यभावम् अधिगताः ।
१५. भवति विशये सति संशये ।
१८. युवककपिभिः युवकाः उपय इव तैः । वावदूकैः वादशीलैः ।
२०. भुङ्गभावाः वङ्गबुद्धयः । भुङ्गं वङ्गम् । पश्यतोऽकारकः ।
२१. ककुभां दिशाम् ।
२२. करणविरतिः शरीरविभ्रान्तिः कार्यकरणभावः ।
२३. रुद्भ्यः रोषाभ्यः रुट्कुधौ स्त्रियामित्यमरः ।
२४. श्वप्रातीयम् शुनां समूहस्य सम्बन्धि । अनुविदधती अनुकुर्वती ।
२५. लोकाः जनता । प्राणानार्थम् ज्वनार्थम् ।
२६. कश्चित् स्वार्थो स्वबुद्ध्या कार्यसाधनोपायं जानन् । नुवन् स्तुवन् । एषु स्तुतौ । अससि शोभसे । अस शोभायाम् । श्वेतापि टोपी विविधमानसिकविकारहेतोर्वर्णानिकत्वं भिभर्तीति भावः ।
२७. अथि टोपि औचित्यं न अेति किम् । त्वं कमलिन्यथवा कुमुदिनी । तव कृते धनदाता सूर्योऽथवा यन्द्रः ।
२८. श्रीवत्साङ्गस्य विष्णुरुरसि संपादितस्थाने लक्ष्मिं ब्रह्मपत्निं सरस्वतिं इशकान्ते पार्वति ।

૨૯. ક્ષેડો વિષમ્ । કલો મધુરઃ । પદ્યુગં કર્ષિષ્યદ્ભિઃ પાતયિષ્યદ્ભિશ્ચ ।
૩૦. આસંબદ્ધયે અસંબદ્ધત્વે ।
૩૧. મુખ્યગૌણયોર્ગૌણ કાર્યસંપ્રત્યય ઇતિ નવીનો રાજકીયો ન્યાયઃ ।
૩૨. સંવિત્ પરસ્પરેણ વ્યાવહારિકોડડ્ગીકારઃ । સંવિદાગૂઃ પ્રતિજ્ઞાનમિત્યમરઃ । દ્વે શુદ્ધબુદ્ધી મિત્રે મિથઃ પરસ્પરેણ । અર્થાન્તરન્યાસાલક્રારઃ ।
૩૩. નિર્વાચનાખ્યે યુદ્ધ ઇત્યન્વયઃ । વિરુચિ કાન્તિરહિતમ્ ।
૩૫. એતર્હિ અધુના ।
૩૬. વૈધેયાનાં મૂર્ખાણામ્ । સંશોધનવિધૌ સંશોધનરૂપે પ્રૌઢશિક્ષણક્ષેત્રપ્રાધ્યાપકાનાં વાસ્તવિકે કર્તવ્યે । કેવલં પાઠપ્રવચનાદિષુ સંલગ્ના વિશ્વવિદ્યાનિલયેષુ પ્રાધ્યાકત્વપદવીં નાર્હન્તિ ।
૩૭. જૈજૈ જય જય ઇત્યસ્ય હિન્દ્યાદિપ્રાન્તભાષાસ્વપભ્રશઃ ।
૩૮. વિવાહાપ્યગર્તે યે જના ન પતિતાસ્તાન્ દૃષ્ટ્વા અસૂયાયુક્તયોર્દમ્પત્યોઃ । ભષકયુગલં શુનોર્યુગલમ્ ।
૪૦. છિન્નં લાડ્ગુલં યસ્ય સ ક્ષેરુઃ શ્ઠ્ગાલઃ । અત્રાર્યાઃ પુરાતનમુદાહરન્તીમમિતિહાસમ્ શ્ઠ્ગાલસ્ય કસ્યચિલ્લાડ્ગુલં કથગ્ચિચ્છિન્નમાસીત્ । સ ચિન્તિતવાન્ મમ લાડ્ગુલાભાવં નિમિત્તીકૃત્ય સર્વૈસ્તિતરૈઃ શ્ઠ્ગાલૈરહં વિડમ્બ્યે । તન્નિવારણાય કિમપિ કર્તવ્યમ્ । સ ઇતરાનુવાય શ્ઠ્ગાલાન્ હે શ્ઠ્ગાલાઃ લાડ્ગુલં શ્ઠ્ગાલાનાં ભારાયતે । પશ્યત માં યસ્ય લાડ્ગૂલભારો નાસ્તિ તસ્માદહં શીઘ્રં ચલિતું શક્નોમિ । યૂયમપિ મદ્દ્યુષ્મદીયાનિ પુચ્છાનિ કર્તયત । તતોડન્યૈઃ શ્ઠ્ગાલૈર્બુદ્ધિલેશમપિ અભિભ્રાણૈસ્તદડ્ગીકૃતમ્ । તેષુ સ્વપુચ્છાનિ કર્તયિતુમુદ્યુતેષુ યુવા બુદ્ધિમાન્ કશ્ચિચ્છ્ગાલઃ પૃષ્ઠવાન્ યદિ પુચ્છાનિ ન સન્તિ દેહેડસ્માકં મક્ષિકાજાતાયાં કણ્ડાં તા મક્ષિકા ધાવયિતું ક ઇવાભ્યુપાયઃ । તદ્ભક્તૌ વૃદ્ધાશિન્નલાડ્ગૂલેન શ્ઠ્ગાલેન સાદૃશ્યં વહમાના વિનષ્ટવિવેકાઃ સન્તો યુવજનાન્ યુવકાન્ યુવતીશ્ચ એવં દુર્બોધયન્તિઃ વિવેકઃ શિરોભારાય । તદપવારણેન વિવાહં કુરુધ્વં શિરઃશૂલાદપિ મુક્તા ભવત । અતિસંધીયાસે વગ્ચસે ।
૪૨. પુરોધાઃ પુરોહિતઃ । વિવાહેન લાભઃ કેવલં પુરોહિતસ્યેતિ વાસ્તવિકં સત્યમત્ર સ્ફોરિતમ્ । સત્યોક્તિઃ કિલ ધર્માય કલ્પતે । એતેન સદેશકર્તુઃ પુણ્યલાભઃ સૂચિતઃ ।
૪૩. હસિતરુદિતે કર્તૃ । માનસે અધિકરણમ્ ।
૪૪. ધૃતિવિરહિતાન્ કાન્ત્યા રહિતાન્ ।
૪૬. ધોતગ્રાહૈઃ । ધૃતિયુતકૃત્તીઃ ।
૪૭. અમ્બકેષુ નેત્રેષુ । સમૈઃ સર્વૈઃ । એજમાનાઃ કમ્પમાનાઃ । તે જનાઃ । ક્ષિપ્તસ્ય સ્વાન્તસ્ય પ્રકટને પટુર્યો બ્રહ્મા તસ્ય સૃષ્ટૌ પ્રધાનમ્ । નૃત્યસ્ય વિશેષણમેતત્ ।
૪૮. અકમિકાનપિ દૃષ્ટ્વાપણાન્ ક્ષોભહીનૈઃ । સજ્જનમન્યમાનાનામ્ એતાદૃશામેવ જાડવાદ્ ભ્રષ્ટા નિર્વાચનેષુ જયશીલા ભવન્તિ ।
૪૯. ધીલકુકં મનોમોદકમ્ । ત્વચિ કિમપિ ધનાદિકં દીયતે । ધનાદિકં દત્તવદ્ભિઃ પ્રાર્થસે ચ ત્વં વિધિવિરુદ્ધાન્ વરાન્ ।

- प०. मध्येपद्यं पद्यायाः मार्गस्य मध्ये । प्रकृतिगमनकलेशम् जनताया गतागतयोः कलेशमुत्पाद्यद्भिः । कृलाद्यं कृलादिकम् । उस्ताभ्यां नुत्रे प्रेरिते । नुद प्रेरणे । प्रात्तलञ्चैः प्रदत्तोक्तोचैः ।
- प१. सूत्याः मार्गस्य । दलम् पार्णम् । स्थली स्थलम् । भावं अभिप्रायम् । पालिकां नागरीं नगरपालिकाम् । त्राणने रक्षणाविषये । विषयसाम्भमी । भाषणोक्ताम् भाषणोक्तताम् ।
- प२. मेयर्पदवीधारिणः पौनःपुन्येन सर्वकारीयं धनं लक्षयन्तो व्याजविशेषान् निमित्तीकृत्य विदेशान् प्रयान्तीति प्रसिद्धम् ।
- प३. कीदृशां पथाम् । पौरिषु अन्धत्वमेऽत्वं योत्पाद्यितृणां सम्मर्दयुक्तानाम् । भीतिकोभयुक्तानां कल्मषयुक्तानां य । पुरि नगरे । पथां मार्गाणां विकारान् वीक्षमाणा ।
- प४. उला सध्याः संबोधनमिदम् । उएउ उञ्जे उलाहाने नीयां येटीं सप्तीं प्रति धत्यमरः ।
- प५. शाभोटकः भूतावासो वृक्षः ।
- प६. सितपटस्य श्वेतवस्त्रस्य सुता तन्निर्मितेति यावत् । विडितविरतौ कृतविश्रान्तौ । त्वयि अगात्रे । अगात्रे वृक्षस्यात्रे । विडितविरतौ त्वयि सत्याम् । सत्सममी । क्ष्वेऽः विषम् । तव मन्त्रित्वकाङ्क्षिषु अमृता स्यात्ते दृष्टिः । तव त्यागपत्रप्रदानाकाङ्क्षिषु च विषमुक्त्वा स्यात् ।
- प७. संपत्पुञ्जेन धनराशिना प्रयितो वृद्धिं गतो विभवो यस्य । तस्य काषायत्वकारणात् तवापि काषायत्वम् । तद्गुणः ।
६०. उक्तर्णां उर्ध्वकर्णां सती । शालिखेत्री अश्वा ।
- उत्तरमोधः
१. आगसि अपराधे । आगोऽपराधो मन्तुश्चेत्यमरः । श्रीमदात् संपत्तिजाताद् गर्वात् ।
२. भलुडौ श्वानौ । क्षेपेषूणां निन्दाऽपवाणानाम् । मयि अमन्टम् द्रुतम् ।
३. स्ताम् अस्तेर्लोडि प्रथमद्विवचनम् । तरणिः सूर्यस्तज्जस्तत्सुतो यमः । ओधि अस्तेर्लोडि मध्यमैकवचनम् । गृह्यकौ गृहपालितौ । अनुऽपुणो यौष्माडीणः संसर्गः कौर्यवच्यनापूर्णा इति भावः । निर्धननम् नाशः । प्रेष्ठौ प्रीत्याः पात्रम् ।
४. तदेव भलसुजनयोर्भेदस्य नाशनं यदुक्ते पूर्वतने पद्ये तदेव । श्वात्रे विनतिः । प्रत्यादिष्टाः तिरस्कृताः अप्पिला वरगुणा यथा । पीठमत्र राजकीयम् ।
६. त्रिदशानां देवानां समितौ सभायाम् । वरमुत् श्रेष्ठा प्रीतिः । ध्यानः शब्दः ।
७. स्थपुटित निम्नोन्नत । भले स्थले ।
८. रुक्षं परुषम् । कोमलत्वधर्मप्रतियोगि । लाति आदत्ते । ला आ दाने । गुर्वोः आचार्ययोर्युवयोः शुनोः । प्रियशिष्या ललिते कलाविधौ इत्यादिप्रयोगदर्शनेन शिष्येत्येव साधुः प्रयोग इति प्रतिभाति । अस्मिन्नर्थे छात्रा इति प्रयोगस्तु नवीनः । अश्मवर्ष लक्षणाया कर्णभेदकं ध्वनिम् ।
९. अमरकरिणः औरावतस्य । शुण्डाया अपेक्षयापि युवयोरेव पुच्छं श्रेष्ठम् । अेतत् सुविज्ञातम् । तथापि जले जातं पशुविशेषमेव वाहनत्वेन धन्द्रो यत्स्वीकृतवान् तदनु पश्चात्तापवता तेन रुदताश्रु वृष्ट्याकारेण सृष्टम् ।

૧૦. અબજસ્ય કમલસ્યાપિ હ્રિયઃ લજ્જાયા ઉત્પાદને પટુનિ અક્ષિણિ ચક્ષુષિ નેત્રે । જાત્યેકવચનમ્ । કમલસ્ય લજ્જામુત્પાદયત્સુ સત્સુ । અર્દા મયૂરઃ । યદપિ પક્ષિણાં દન્તા ન સન્ત્યેવ । પરન્તુ સૌન્દર્યસૂચકાનિ યાન્યવયવાનિ પ્રસિદ્ધાનિ તૈઃ સમુપેતયોઃ સતોરપિ યુવયોરન્યઃ કોડપિ મયૂરાખ્યઃ પક્ષિવિશેષો જડેરન્વિષ્યત ઇતિ ભાવઃ ।
૧૧. વામ્ યુવયોઃ । આક્રમણ । હરિઃ સિંહઃ ।
૧૨. ભૂતયોઃ જીવિનોઃ । યુવયોર્ભાવઃ યૌવયમ્ । તસ્ય લિડ્ગત્રયે પ્રયોગોડત્ર ।
૧૩. નરાણામ્ ઈડ્યૌ સ્તુત્યૌ । નમ્ર યથા સ્યાત્તથા । સાંપ્રતિકાનાં ધનિકાનાં પ્રીતિકારિણઃ પ્રાયઃ શ્વાનઃ । પશુભ્યામ્ અત્ર ચતુર્થી ।
૧૪. દૂત્યં દૂતત્વં । દૂતશબ્દાદ્ દૂતસ્ય ભાગકર્મણી ઇતિ યત્પ્રત્યયઃ । દૂત્યાય દૈત્યારિપતેઃ પ્રવૃત્ત નૈષધીયચરિતે ઇત્યાદયઃ કવિપ્રયોગાઃ । દૌત્યમિત્યત્ર તુ બ્રાહ્મણાદેરાકૃતિગણત્વાદ્ દૂતસ્ય બ્રાહ્મણાદિત્વં તતઃ ગુણવચનબ્રાહ્મણાદિભ્યઃ કર્મણિ ચ ઇતિ અ્ચિતિ રસાસ્વાદિન્યાખ્યાયાં વેદાન્તદેશિકપ્રણીતતંસસન્દેશસ્ય વ્યાખ્યાયાં શ્રીકૃષ્ણબ્રહ્મતન્ત્રસ્વામી । તસ્માત્ કુન્તલેશ્વરદૌત્યમિતિ સાધુ । કૃતે ચ દૂત્યકાર્યે મમાપિ કિચ્ચિદ્નાદિકં લભ્યતે ।
૧૫. પીઠાર્થિત્વમ્ અન્તઃ પ્રવેષ્ટુ માર્ગ મે ચચ્છથશ્ચેદ્ભાવિનિર્વાચનેષુ યુવયોઃ પીઠાર્થિત્વં યથા ભવેત્તથાહં કરોમિ ।
૧૭. પદ્યાં માર્ગમ્ । જહિતઃ ત્યજતઃ । ભવિષ્યદ્વૃત્ત્યા વર્તમાને પ્રયોગ ઓદનં પચતીતિવત્ । મનુષ્યાણામેવ ચિન્તં ન દૃઢં કિમુત કલિકાલે કૌલેયકીયં શુનાં સંબન્ધિ ।
૧૮. લઘુશશનિભે ઇતિ ટોપીસંબોધનમ્ । શશાસ્તુ યદ્વા તદ્વા ઝમ્પાદિ રચયેયુઃ ઉદ્યાનસ્ય નાશમપિ કદાચિત્ કુર્યુઃ । તન્મા ભૂદિતિ । અત્ર ગૂઢાકૂતગર્ભસ્ય વિશેષણસ્ય સત્વાત્ પરિકરાલહ્કારઃ । ક્ષુપૈઃ ડ્રસ્વૈઃ વૃક્ષકૈઃ । પ્રત્યાગ્રાણામ્ આધુનિકાનાં ભારતીયાનાં દમ્ભભૂમા ગર્વાધિક્યમ્ । અસ્મદ્રાષ્ટ્રે પ્રથિતા યા ભાષાસ્તાસાં શ્રેણિષુ અલબ્ધનામભિઃ અપ્રામસંજ્ઞાકૈઃ ।
૧૯. રાજકીયે અતિ ઊર્ધ્વધીઃ સતી ત્વં ગૂઢમિહ કિં ન જ્ઞાત્રી જ્ઞાતવતી । તાદૃશી સિદ્ધિઃ રાજસૌધનિર્માણશક્તિરૂપાર્હતા ।
૨૦. પ્રત્યૂહઃ વિઘ્નઃ । દ્વારપાલે દૃષ્ટે વિઘ્નોડન્ય ઉપસ્થિત ઇતિ ચિન્તા નોત્થાસ્યતિ કિમ્ । તત્ર શ્રેષ્ઠ ઉપાયઃ કિં ન ભાતિ તે ।
૨૧. વિસરેષુ સમૂહેષુ ।
૨૩. દ્વાદશાત્મા સૂર્યઃ । અબ્દઃ મેઘઃ ।
૨૪. બુદ્ધિપ્રસરસહિતમ્ન્યમાનઃ પણ્ડિતમન્ય ઇતિ યાવત્ । યદિ ત્વચિ દોષલેશોડસ્તિ સૂર્યેડપિ કૃષ્ણરન્નાણિ સન્તિ । યથા સૂર્યે કૃષ્ણરન્નાણિ ન સન્તિ તથા ત્વચ્યપિ દોષલેશો નાસ્તીતિ ભાવઃ । નિદર્શનાસખો મિથ્યાધ્યવસિત્યલહ્કારોડયમ્ । અયમલહ્કારો ન સિદ્ધ્યતીતિ યદુક્તં પણ્ડિતરાજેન રસગડ્ગાધરે તન્નાતીવ શ્રદ્ધેયમ્ ।
૨૫. અવીક્ષ્યત્વમ્ અદૃશ્યત્વં મા યાતુ । યાતાં લોટ્ પ્ર દ્વિ વ । એકઃ એકાકી । ભૂરિ અધિકમ્ । સૂર્યો નક્તમપિ ચન્દ્રશ્ચ દિવાપિ ગગને સ્વકર્તવ્યં ભૂમિપ્રકાશનરૂપં કુરુતાં તદનન્તરમેવ ગૂહરક્ષણરૂપં કર્તવ્યભારં નક્તમપિ દિવાપિ નિર્વહતા ત્વયા સદૃશૌ ભવતામ્ ।

२६. प्राग्रं प्राशस्यम् । तव करे दएडं वीक्ष्य त्रयः संशया उत्पद्यन्ते जनानां मनसि । अतिविशययुक् अत्यन्तं संशयालुः ।

२७. दृष्टैः जुष्टे सेवितम् । अनार्थजुष्टमित्यादि भगवद्गीतावाक्यं स्मर्यताम् । विरवे स्वरहिते मौनवतीति यावत् ।

२८. सिंहासनमत्र लक्षाशयाधिकारः । अन्याथे मार्गे गन्ता उन्नताधिकारी भवति न्याथे तु मार्गे गन्ता द्वारपालकः ।

२९. येन केनापि किमपि किमपि भाग्यं संपाद्यते । अयं सति किं तव कृतेऽधिकारस्थानं प्रापयितुं न शक्यते त्वद्धितकारिण्या मया ।

३०. क्षेत्रियथ्यरक्षेत्रे चिकित्स्ये इति शास्त्रम् । असत्यपि पोषणो क्षेत्रे समुत्पद्यमानं सस्यालारस्य स्वयं लक्षणो न प्रीत्यादिवर्धने क्वेशप्रदं सस्यं यत्तदेव क्षेत्रियसस्यमिति सर्वगन्थासंपादको द्वि डा वीरभद्रमिश्र आढ स्म । इदं शस्तं प्रतिभाति ।

३१. उत्कृष्टे पदे अधिकृते पीड इति यावत् । जयति विराजते । कार्यान् कार्यात् । अनुनासिकसन्धिः । यत्तुर्थे कारणा इदं वक्तव्यम् सदापि कार्यालये नास्ति मुष्योऽधिकारी इति आगन्तून् जनान् वक्तुमेव डेयिद् द्वारपालाः वेतनं गृह्णन्तीति प्रसिद्धम् ।

३२. अम्भोनिधौ लवणिमा वर्तते न पुनः सुधेति स्मर्यतामत्र ।

३३. अज्ञानामेव प्रातेषु समूहेषु प्राभृषा न वस्तुसती । कम्पस्य कम्पनशीलस्य । जङ्गमस्येति यावत् । असौ । विटपिनो वृक्षस्य प्रकाशः मूलाख्याप्यार्थन्तो भागः । कोटी विकल्पद्वयम् । कोटी अते प्रकृतिभावः ।

३४. लिप्स्टिक् ।

३५. तादृश्याः इत्थंभूतलक्षायाः । अन्नरस्य अतिभक्षणाशीलस्य ।

३६. वृष्टेति दृष्टृणां भ्रमजनने पटुतरां नत्येत्यन्वयः । दाम्भिकानां श्रेष्ठो यथा नमति तथा उपमाने कर्मणि य इति एामुल् ।

३७. प्रस्तरे लक्षाया कठिने लृष्टये । नावनीत्यं नवनीतत्वम् । लक्षाया मृदुत्वम् । बलिष्ठान् वशयितुं मृदुला वार्णा उच्यार्थन्ते । तथा कालेज्विद्यार्थिनीमिमां प्रसादयितुं मृदु यथा स्यात्तथा संभाषस्वेत्यर्थः ।

३८. स्वर्गोऽसौ ये देवास्तेषां कुसुमसुन्दरोद्याने भेलन्तीनां स्त्रीणां वृन्देऽसूयां जनयित्रि ।

४०. जोषं स्पन्दनं यथा न स्यात्तथा । विदेशादागतानां उराट्यूलिप्रभृतीनां सुमनसां कुसुमानां दशनेन धन्यजन्मा ।

४२. नाभिजातं ब्रह्माणाम् । विश्वप्रकटनपरे विश्वज्ञानस्य सर्वत्र प्रसरणपरे काले सृष्टिसमय इति यावत् । करेणुम् गजस्त्रियम् ।

४३. टाल्कम्पौडर् ।

४४. डे भाले इति यत्तुर्थपादे संबुद्धिः । वाणीयाम् वाणीसंबद्धाम् । वल्लकीम् लक्षाया वल्लकीसमुद्भवं नादम् । ध्वाङ्कः काकः । आगस्वान् अपराधी । श्रवणविरहः श्रवणालाभावः । यदि तव निर्जितकाकरवं गानमश्रोष्यं नाडं गन्धर्वगानवल्लकीनादौ अपैक्षिष्ये । वल्लकीनादश्रवणोच्छायां डेतुस्तव स्वश्रवणालाभावः ।

४५. श्वेतभानुः यन्द्रः । दर्शो अमावस्यायाम् । यद्यपि अमावस्यायां कृष्णां त्वत्कान्तिमतिक्रमितुं यन्द्रः प्रयत्नं करोति परन्तु विक्रलः सन् पुनः पूर्णिमायां श्वेत एव भवति ।
४६. अेतावत्कालपर्यन्तमन्यैः कविभिस्त्वस्सौन्दर्यस्य कवितादिरयनास्ववर्णितत्वे उेतुमाह अेतावन्तमित्यादिना । न लान्ति न स्वीकुर्वन्ति । ला आदाने ।
४७. त्वयि तव विषये । विषयसम्भो । अधिक्षेपणं निन्दाम् । निरक्षरकुक्षिस्त्वम् । उस्त एव क्षेत्रं तत्र प्रयुरस्य धनरूपस्य वारः वार्शब्दस्य षष्ठ्येकवचने पदरूपम् वारिणः वर्षेणे अब्दोपमायां मेधोपमायाम् । तव कटाक्षे निपतिते त्वं यथेच्छम् उक्तोयं दातुं समर्थासीत्यजानानास्ते त्वं निरक्षरकुक्षिरिति निन्दां कुर्वन्ति । उक्तोयं प्राप्य ते निन्दामेतां त्यजन्तु त्वां विधावतीं सर्वत्र घोषयन्त्वित्याहुतम् ।
४८. निदानं कारणम् । ज्ञानगेडे विद्यालये । पश्यतोमारके विश्वविद्यानिलयेषु यः शैक्षिकः स्तरभङ्गस्तं विरुध्य बुद्धिज्जिविनः भाग्यवशाद्दद्यत्वे पत्रिकासु भाषणादिषु यः क्रोधं प्रदर्शयन्ति । परन्तु क्रोधस्य प्रकाशनं नालम् । अनर्हाणां विश्वविद्यानिलयेषु प्रवेशावकाश एव निषेध्य ष्टि ममाभिप्रायः ।
४९. सति वरे । वरेऽपि लृष्टि कदाचिद् दृष्टभावाजनरूपो दोषो भवति । कदाचिदिति मध्यमणिन्यायेन वाक्यद्वयेऽप्यन्वेति । मार्गे शुद्धेऽपि उच्येवयत्त्वर्त्तने स्मलनहेतुः पाददोषः ।
५०. आगः अपराधः । आगोऽपराधो मन्तुश्चेत्यमरः । क्षान्त्या क्षमागुणेन भव्याम् । प्रसादार्थनोक्ताम् प्रसन्नताविषयिकायां प्रार्थनायाम् उल्लटमतिं त्वाम् । प्रसदने प्रसादे पटुः सन् ।
५१. अग्नेः अग्निऽसु । अग्नेर्दाहो वा रुधिरप्रवाहो वा शिरस्ताऽनं वा यां वेदनां जनयन्ति सा तव ताऽनजाताया वेदनाया अग्नेः क्षुल्लकाः अपरिगणनीयाः । प्रासङ्गितौ आयुधविशेषौ ।
५२. त्वयि मलयं प्रणमन्त्यां मम नभकान्तिकारणात् तव कृष्णाः केशाः श्वेता भवन्तु । पाण्डुराः श्वेताः । रुयेः रुचिऽसु । शीर्षजाः केशाः । तद्गुणानुप्राणिता पर्यायोक्तिः ।
५३. प्रेमशोऽभिव्यक्त्यै त्रयः सन्त्युपायाः मृदुवचनं परुषवचनं आडुयुद्धं येति । तत्र आडुयुद्धं प्रशस्ततमम् अेकान्तेन हलदातृत्वात् । शस्ता प्रशस्ता प्रकृतिः । धला भूमिः ।
५४. पदमेव त्रिसम् कमलं तत्रालित्वं त्रमरत्वम् । अदत्तम् अडुलम् ।
५५. वृत्तिः मनोवृत्तिः ।
५६. वन्दारो वन्दनशीले श्वः करिष्यमाणवन्दने ष्टि यावत् । भयदे भयं कुर्वाणे ष्टं य रक्षिगेडे ष्ट्यस्य विशेषमम् । रक्षिणोऽग्ने । करजाः नभाः । पर्यायोक्त्यङ्कारः ।
५७. राजराजः कुबेरः । भर्माणो रलयस्य अप्रकटनरूपे वरे । वरनरि वरे नरि नृडि मनुष्ये । लिङ्गमतन्त्रम् । वरं कामनाम् ।
५८. आरात् सभीपे । आराडूरसभीपयोरित्यमरः ।
५९. सङ्गमिणि कृमिसङ्घिते । नान्तः कृमि-शब्दः ।
६०. क्रोधनायाः अतिक्रोधशीलायाः । शासकीयान् शासकीयात् ।

Copyright S. Jagannatha



Moghadutam

pdf was typeset on August 8, 2025



Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

